

**РАЖДАЕМОСТ – НАЦИОНАЛНИ ПРОБЛЕМИ, МЕЖДУНАРОДНИ
СРАВНЕНИЯ**

Цветанка Джиганска

МУ – София

*Филиал „Проф. д-р И. Митев” – Враца, Катедра „Здравни грижи”
гр. Враца 3000, c.djiganska@filialvratsa.mu-sofia.bg*

FERTILITY – NATIONAL PROBLEMS, INTERNATIONAL COMPARISONS

Tsvetanka Dzhiganska

*Branch "Prof. Dr. I. Mitev" – Vratsa, Department of Health Care, Vratsa 3000,
c.djiganska@filialvratsa.mu-sofia.bg*

Абстракт

Анализът на тенденциите в броя на населението през последните 30 години показва намаление с близо 1,5 милиона. Ние сме в процес на депопулация, който започва от началото на 90-те години на миналия век. Една от причините намаляването на ражданията. Броят на жените във фертилна възраст намалява с около 27 хиляди през 2019 г., а спрямо 2011 година е спаднал с 186 хиляди. В настоящата статия се анализират актуални въпроси касаещи раждаемостта в България, някои страни от Европейския съюз и такива извън Европа. Целта е да се разкрият предизвикателствата, които срещат отделните държави в борбата с демографската криза и виждането на правителствата за справянето с отрицателния естествен прираст в световен мащаб. Резултатите показват, че социалните и икономически мерки, които съществуват в нашата страна и в изследваните държави са недостатъчни и не оказват очаквания ефект, а именно повишаване на раждаемостта. Познаването на развитието на тези демографски процеси е в основата за регулиране и прогнозиране на политики.

Ключови думи: *раждаемост, проблеми, сравнения*

SUMMARY

Analysis of population trends over the past 30 years shows a decrease of nearly 1.5 million. We are in the process of depopulation, which began in the early 1990s. One of the reasons the decrease in births. The number of women of fertile age decreased by about 27 thousand in 2019, and compared to 2011 it decreased by 186 thousand. This article analyzes current issues concerning the birth rate in Bulgaria, some countries of the European Union and those outside Europe. The aim is to reveal the challenges faced by individual countries in combating the demographic crisis and the vision of governments to tackle negative natural growth globally. The results show that the social and economic measures that exist in our country and in the countries surveyed are insufficient and do not have the expected effect, namely an increase in the birth rate. Knowledge of the development of these demographic processes is the basis for regulation and policy forecasting.

Keywords: *fertility, problems, comparisons*

ВЪВЕДЕНИЕ: Демографските характеристики са основните компоненти за оценка на здравето на населението и са значими фактори за развитието на общественото здраве.

Демографските показатели се използват за изясняване на демографското състояние (статика на населението) и демографските процеси (динамика на населението) на всяка страна. Статиката изучава броя и състава на населението. Динамиката отразява промените, които настъпват в резултат на естествено протичащите събития, като миграционни процеси, бракове, разводи, умирения и раждания. Един от основните компоненти на естественото движение на населението, който формира демографската ситуация и демографската прогноза е раждаемостта, която представлява броя на живородените деца през годината : на средногодишния брой на населението x 1000

Science & Technologies

Анализът на тенденциите в броя на населението през последните 30 години показва намаление с близо 1,5 милиона. Ние сме в процес на депопулация, който започва от началото на 90-те години на миналия век. Една от причините е намаляването на ражданията. Броят на жените във фертилна възраст намалява с около 27 хиляди през 2019 г., а спрямо 2011 година е спаднал с 186 хиляди.

Като доказателство за намаляването на раждаемостта са данните в таблица 1 за последните 6 години. От 2015 до 2020 г. живородените деца са намалели с близо 7000.

Табл. 1 Данни за раждаемостта в България от 2015 до 2020 година

година	Живородени деца	Коефициент на раждаемост (в ‰)
2015	65 950	9.2
2016	64 984	9.1
2017	63 955	9.0
2018	62 197	8.9
2019	61 538	8.8
2020	59 086	8.5

ФАКТОРИ ЗА НИСКАТА РАЖДАЕМОСТ

➤ Безплодието – основен медико-социален фактор, който оказва голямо влияние върху възпроизводствения процес на нашия народ. Честотата на безплодието в страната е 8,49% през 1982 год. В демократична България официална статистика за семействата с репродуктивни проблеми липсва.

➤ Липсата на партньор е фактор, който оказва значимо влияние върху репродуктивните планове на индивидите.

➤ Като други основни фактори за ниската раждаемост са застаряване на населението, лошата социална политика и здравеопазване.

Според резултатите от изследване извършено с подкрепата на ООН сред 3604 респонденти на тема: „Семейни модели, нагласи и фактори, обуславящи решението на младите хора за раждане и отглеждане на деца” основните фактори за взимане на решение да се роди дете се разпределят в три големи групи:

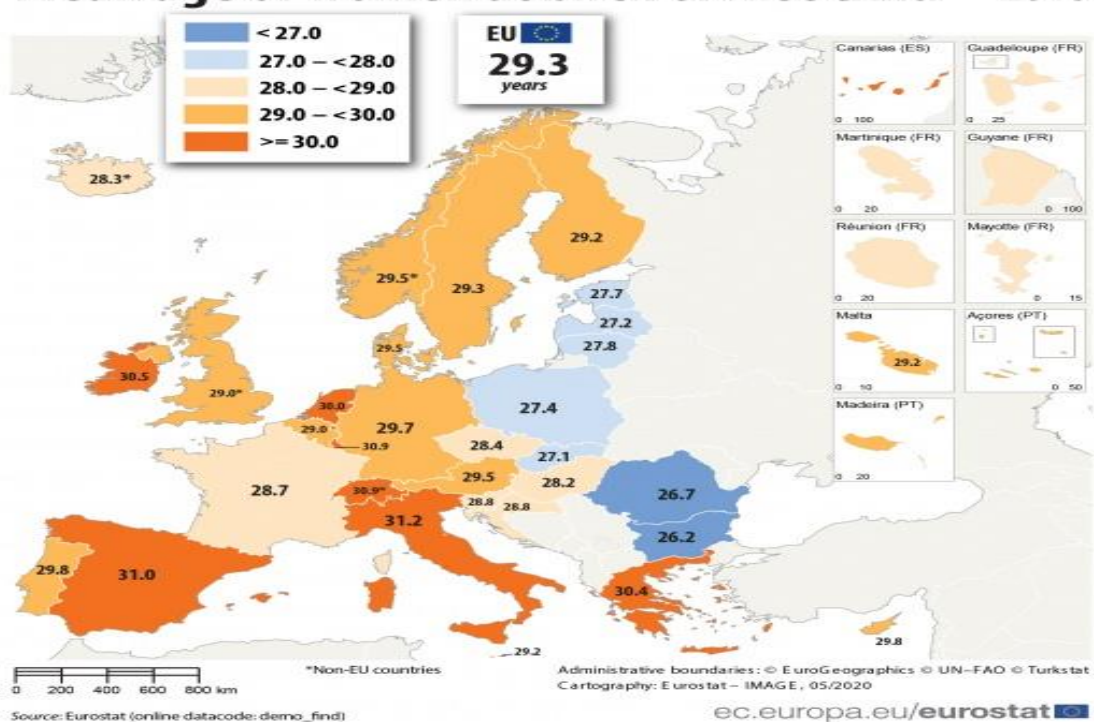
➤ Сигурност (финансова, професионална и в двойката), характерна за групите с по висок социален статус;

➤ Подкрепа (от партньора и държавата), изразена сред групите с по-нисък социален статус и

➤ Постигната кариера, типична за групите с по-висок социален статус.

Тези причини естествено довеждат до увеличаване на средната възраст на жената при раждане на първото си дете. България средната възраст на жената е най-ниска в Европа, сравнена със страни като Испания, Италия и др. Фиг.1

Mean age of women at birth of first child 2018

Фиг. 1. Средна възраст на жените при раждане на първо дете (източник:EUROSTAT)

Разгледано по региони най-малка е възрастта на жените при раждането на първо дете в северозападна България, а най-висока в югозападната част от страната. Фиг.2

Фиг.2. Средна възраст на българките при раждането на първо дете

РАЖДАЕМОСТ – показатели за възпроизводство

Показателите за възпроизводство на населението показват в каква степен живеещото в момента поколение възпроизвежда своята смяна

➤ *Показател за общата плодовитост* – показва колко деца ражда една жена през фертилния си период (15-49 години)

Държавите трябва да имат раждаемост от поне 2,1 деца на жена, за да поддържат населението.

В България коефициентът на интегрална плодовитост през 1990 г. възлиза на 1.81, най-нисък е през 1997 – 1.12 на жена, а през последните пет години е около 1,55.

➤ *Бруто коефициент на възпроизводство* – показва колко момичета ражда една жена.

➤ *Нето коефициент на възпроизводство* – изчислява се среден брой момичета родени от една жена, които ще доживеят възрастта, която майка им е имала в момента на раждането им.

Според класификация направена от Световната банка за 2018 година в страните от Европейския съюз коефициента за обща плодовитост е 1.5, докато в бедни държави и коефициента на плодовитост е 4,7 (табл.2)

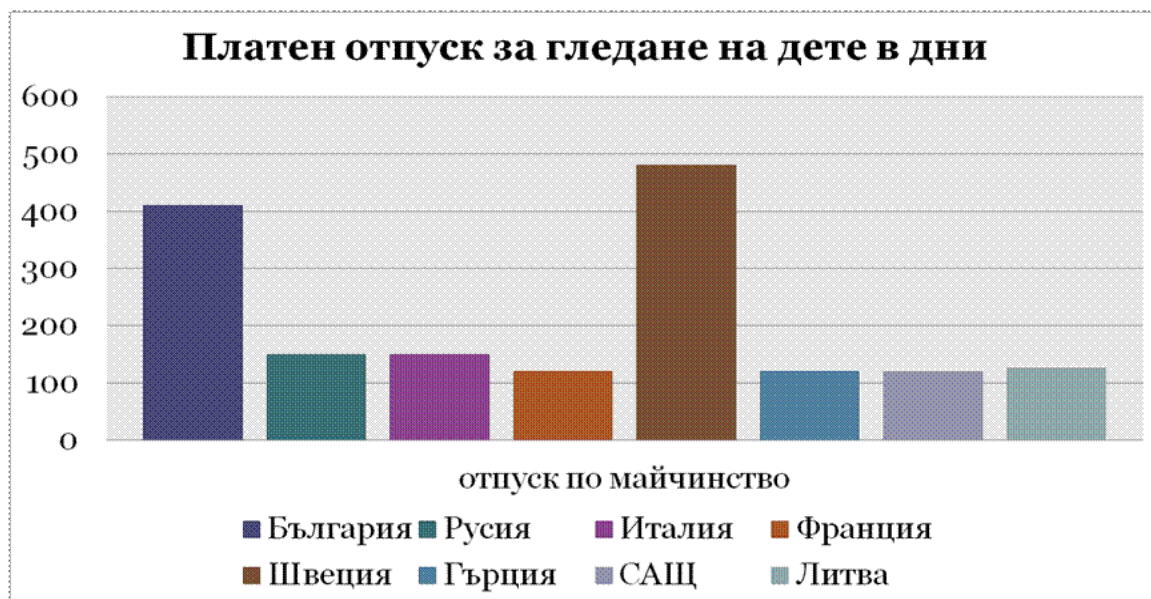
Табл.2. Класификация на страните според коефициента на плодовитост в световен мащаб

Страни	Коефициент на плодовитост
Страни от Европейски съюз	1,5
Бедни страни	4,7
Най-слабо развитите страни (класификация на ООН)	4,0
Страни с ниски доходи	4,5
Страни с нисък среден доход	2,7
Страни с ниски и средни доходи	2,6
Страни със среден доход	2,3
Страни с високи доходи	1,6
Страни засегнати от конфликти	4,5

МЕРКИ В НЯКОИ ДЪРЖАВИ ОТ ЕС И ИЗВЪН НЕГО ЗА ПОВИШАВАНЕ НА РАЖДАЕМОСТТА

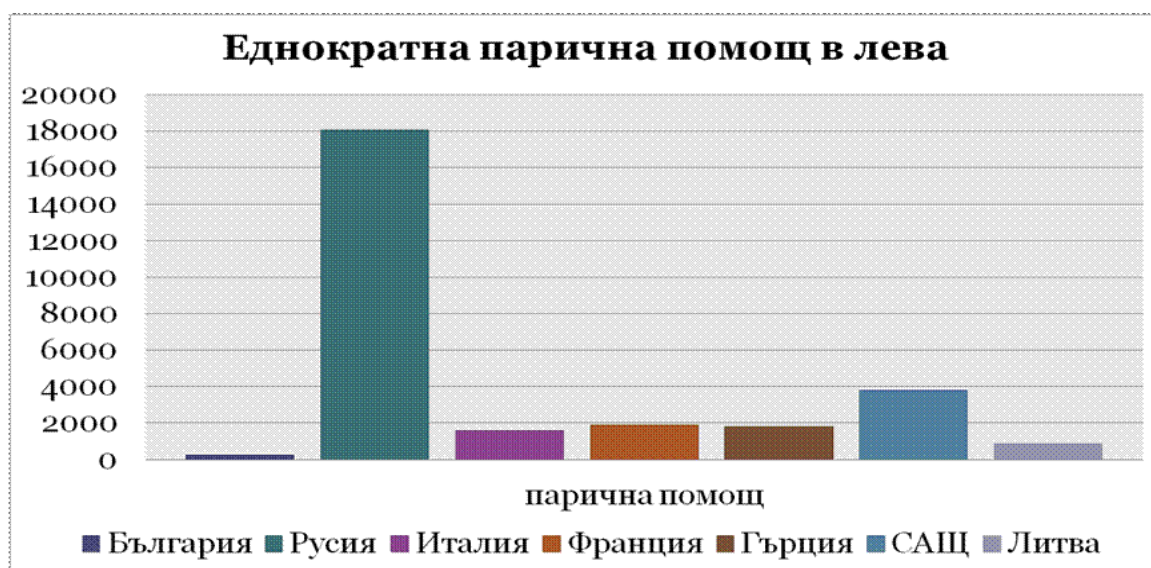
Плодовитостта в Европа не се характеризира със значителни контрасти между страните.

Разликите между отделните страни не се дължат на различни нива на бездетие, а по-скоро са причинени от възможностите и ограниченията, които влияят върху решението на двойката относно размера на семейството и са тясно свързани с различни фактори: образование, социални придобивки, религия, финансови бонуси, отпуски за отглеждане на деца и др. Една от мерките, с които правителствата се борят срещу отрицателния прираст на населението е платения отпуск по майчинство най-продължителен е в Швеция 480 дни и България 410 дни. В останалите от изследваните страни е между 120-150 дни. Фиг.3.

Фиг.3. Платен отпуск за отглеждане на дете в изследваните страни

Икономическа мярка за увеличаване на раждаемостта е финансовата помощ при раждане на дете, която се дава от държавата. Прави впечатление финансовата помощ от Русия, която е в размер над 18000 лева в контраст с България, в която еднократната помощ е в размер на 250 лева. Фиг.4.

Фиг.4. Финансова помощ от държавата при раждане на първо дете

ДРУГИ СТИМУЛИ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА РАЖДАЕМОСТТА В РАЗГЛЕДАНИТЕ СТРАНИ:

България - Месечна помощ за дете до завършване на средно образование – 35 лв. месечно. Помощта се предоставя под формата на пари и/или на социални инвестиции в семействата, чийто доход на член от семейството е по-нисък или равен на 350 лв. Коефициент на плодовитост 1,49 за 2020год.

Русия – Коефициентът на плодовитост в страната за 2020 година е 1,6. Изплащат се социални помощи за деца на възраст от три до седем в семейства с ниски доходи, а безплатното хранене в училище е осигурено за първите четири години в училище. При раждането на трето дете държавата погасява ипотечен кредит сна семейството в размер на 40%.

Италия- Плащането на 800 € на двойка за раждане, стартирано през 2015 г., изглежда не е довело до значителни промени: Италия все още има един от най-ниските нива на плодовитост в ЕС. Коефициент на плодовитост 1,37 за 2020

Франция има едни от най-високите нива на плодовитост в ЕС с 2,06 раждания на жена за 2020год.

От десетилетия Франция има Министерство на семействата.

Страната има обширни социални политики, които осигуряват субсидирани грижи за деца и щедра система за обезщетения "особено за по-големи семейства", според Европейската комисия.

Семействата с две и повече деца получават обезщетения от най-малко 131,55 € на месец и се предоставят безвъзмездни средства за проверка на здравето състояние на децата.

Швеция - Според данните на Световната банка Швеция е с 1,87 деца на жена за 2020 Европейската комисия казва, че равнищата на заетост на жените и майките в страната "са сред най-високите в ЕС, а детската бедност е сред най-ниските".

Гърция-Детски надбавки за всяко дете до 18-19 години ако е ученик и за всеки до 24 години ако е студент по 70 евро на месец за семейства с доход до 6000 евро. В продължение на тридесет месеца кърмещите жени могат да идват с един час по-късно и да си тръгват с един час по-рано от работа.Коефициента на плодовитост в страната е 1,38.

САЩ- Безплатни здравни и стоматологични услуги до 18 годишна възраст, което е възможно да е една от причините за по-високия коефициент на плодовитост – 1,84 за 2020 година.

Литва - Детски надбавки се изплащат за всяко дете до 18-21 годишна възраст независимо от доходите на семейството в размер на 60 евро на месец

Родител или настойник, който учи висше образование или докторска степен по време на обучението в рамките на една година получава 234 евро на месец. Коефициент на плодовитост 1,6 за 2020год.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: През идните десетилетия демографските промени вероятно ще имат изключително важно значение, тъй като огромната част от прогнозите за бъдещите демографски тенденции сочат, че населението на ЕС ще продължи да застарява поради постоянно ниските равнища на плодовитост и по-високата продължителност на живота. Макар че миграцията играе важна роля в динамиката на населението на европейските държави, почти сигурно е, че миграцията сама по себе си не би могла да промени настоящата тенденция на застаряване на населението. Ниските коефициенти на плодовитост ще доведат до намаляване на броя на учещите в сферата на образованието, ще има по-малко лица в трудоспособна възраст, които да издържат останалата част от населението, и ще нарасне делът на възрастните хора (някои от които ще имат нужда от допълнителна инфраструктура, здравно обслужване и приспособени домове). Тези структурни демографски промени биха могли да окажат въздействие върху възможността на правителствата да събират данъчни приходи, да балансират собствените си финанси или да предоставят подходящи пенсии и здравно обслужване.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Борисов В., Здравен мениджмънт,2004, „ФИЛВЕСТ”, София.

2. Ванкова Д., Социална медицина, 2021, Медицински университет – Варна.
3. Воденичаров Ц., С. Попова, М. Мутафова, Е. Шипковенска, 2013, Социална медицина, „ГорексПрес“, София.
4. Грънчарова Г., С. Александрова, Социална медицина, 2018, Издателски център-МУ Плевен.
5. Монеv В., Епидемиология, „Знание“ ЕООД, 1999
6. Molarius A, Berglund K, Eriksson C, Lambe M, Nordstrom E, Eriksson HG, Feldman I. Socioeconomic conditions, lifestyle factors, and self-rated health among men and women in Sweden. Eur J Public Health. 2007;17(2):125–33.
7. Saurel-Cubizolles MJ, Romito P, Lelong N, Ancel PY. Women’s health after childbirth: a longitudinal study in France and Italy. Br J Obstet Gynaecol. 2000;107:1202–9.
8. Данни за възрастта при раждане в ЕС (www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained)
9. Статистически данни за раждаемостта в РБ (www.nsi.bg)
10. Стратегия за повишаване на раждаемостта в РБ (www.strategy.bg)
11. Класификация според коефициента на плодовитост (www.worldbank.org)
12. Труд и условия в ЕС (www.ec.europa.eu)